

Marta Werbel-Cieślak

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID: 0000-0002-8555-1404

marta.cieslak@uwm.edu.pl

O potrzebie instancyjnej kontroli treści uzasadnienia wyroku w postępowaniu karnym

Asumptem do przedstawienia niniejszego opracowania była lektura wielu uzasadnień wyroków wydanych głównie w sprawach karnych, co jest nieodłącznym elementem pracy zawodowej prawnika-praktyka, w przypadku autorki niniejszego artykułu – adwokata, obrońcy w sprawach karnych. Przystąpienie do sporządzenia którejkolwiek z apelacji każdorazowo poprzedzone było wnikliwą analizą treści uzasadnienia wyroku – w jego wszystkich wymiarach, które pozostają istotne z punktu widzenia sporządzenia środka odwoławczego, a więc: analizy ustalonego przez sąd stanu faktycznego sprawy, oceny przeprowadzonych w sprawie dowodów (która doprowadziła do poczynienia poszczególnych ustaleń stanu faktycznego) oraz kwestii materialnoprawnych, odnoszących się do trafności przyjętej kwalifikacji prawnej czynu, jak i wszelkich rozstrzygnięć zawartych w części dyspozytywnej wyroku – co do winy, kary czy innych konsekwencji prawnych czynu (do czego odnosi się treść przepisu art. 422 § 2 Kodeksu postępowania karnego¹). Relatywnie rzadko, choć zdarzały się w tym zakresie odosobnione przypadki, zdarzało się, aby w sprawie o przestępstwo przedmiotem zaskarżenia lub kwestionowania przez stronę była wyłącznie treść uzasadnienia wyroku, nie zaś poszczególne rozstrzygnięcia zawarte w jego sentencji (dotyczyło to w szczególności wyroków uniewinniających). Powyższy, inny kierunek i sposób zaskarżenia wyroku, przejawiający się dodatkowo diametralnie innym trybie i formie zaskarżenia, o czym stanowi art. 443a § 2–4 k.p.k., skłonił do poczynienia refleksji odnośnie do efektywności stosowania instytucji procesowej, w postaci zaskarżenia wyłącznie samego uzasadnienia wyroku, bowiem tworząc i oceniając, na potrzeby dydaktyczne, hipotetyczne kazusy z zakresu przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, to właśnie ustalenia stanu faktycznego pozostają

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1375 z późn. zm.), dalej jako k.p.k.

niezwykle istotnym ich elementem. Następnie, dokonując rozróżnienia, w analizowanym zakresie, między przestępstwem z art. 177 § 1 Kodeksu karnego² a wykroczeniem z art. 86 § 1 Kodeksu wykroczeń³ można było dostrzec sprzeczności procesowe, które uniemożliwiają – w odwoławczym postępowaniu wykroczeniowym – zaskarżenie samego uzasadnienia wyroku. A przecież jedyną granicą rozróżniającą oba typy czynów zabronionych jest długotrwałość naruszenia czynności narządu ciała i stwierdzonego uszczerbku na zdrowiu na okres powyżej lub poniżej 7 dni, nie zaś – istotniejsze w tym postępowaniu – ustalenia faktyczne przebiegu zdarzenia oraz ocena poszczególnych dowodów. Przywołane poczucie „bezsilności”, wyrażające się w braku możliwości zaskarżenia samego uzasadnienia orzeczenia wydanego w postępowaniu w sprawie o wykroczenie, jest tym bardziej widoczne w wypadku, gdy obwiniony został uniewinniony od popełnienia zarzucanego mu wykroczenia (ustalenia takiego obrońca i obwiniony z oczywistych względów nie kwestionują), zaś ustalenia sądu, składające się na całokształt ustaleń stanu faktycznego, są dla obwinionego ustaleniami krzywdzącymi (takiego z kolei ustalenia, w ramach zaskarżenia samego uzasadnienia wyroku, obwiniony i jego obrońca kwestionować już nie mogą – wobec obecnego brzmienia przepisu art. 109 § 2 Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia⁴). Rzecz jednak w tym, aby w ramach niniejszego artykułu przedstawić, że *de facto* każdy element wyroku w sprawie o przestępstwo może zostać poddany ocenie przez adresata, który o sporządzenie pisemnego uzasadnienia wnioskuje, choć w obecnym kształcie przepisów nastąpiło wyraźne zróżnicowanie możliwości zaskarżenia uzasadnienia wyroku w odniesieniu do przestępstwa, jak i do wykroczeń. Obecna treść przepisów wskazuje jednoznacznie, że przedmiotem zaskarżenia w postępowaniu w sprawie o wykroczenie nie może być wyłącznie treść uzasadnienia wyroku, co stanowi zaprzeczenie postulatu rzetelnego procesu karnego.

Przyjęte przez ustawodawcę rozwiązanie jest o tyle „niebezpieczne”, albowiem to właśnie uzasadnienie rozstrzygnięcia (nie tyle wydane podczas ustnych

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1138 z późn. zm.), dalej jako k.k.

³ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2151 z późn. zm.), dalej jako k.w.

⁴ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1124 z późn. zm.), dalej jako k.p.w. Pogląd ten został też jednoznacznie ujawniony w doktrynie, por. A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, 2020, Legalis – teza do art. 109, gdzie wskazano, że w ustawie nowelizującej, tj. ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1694 z późn. zm.) skreślono w art. 437 § 1 k.p.k. zdanie drugie, które dotyczyło rozstrzygnięć sądu *ad quem* rozpoznającego środek odwoławczy od uzasadnienia orzeczenia. Co więcej: „(...) biorąc ponadto pod uwagę, że przepis art. 425 § 2 k.p.k., przewidujący możliwość zaskarżenia również samego uzasadnienia orzeczenia, nie został recypowany przez § 2 komentowanego artykułu, podobnie jak nowo dodany przepis art. 443a k.p.k., regulujący postępowanie przy zaskarżaniu uzasadnienia orzeczenia, jawi się jako oczywiste, że przedmiotem zaskarżenia w postępowaniu w sprawach o wykroczenia nie może być samo uzasadnienie orzeczenia”.

motywów rozstrzygnięcia, stosownie do treści art. 418 § 3 k.p.k., ale przede wszystkim uzasadnienie pisemne, sporządzone w sprawie o przestępstwa w trybie art. 422 § 1 i 2 k.p.k., a w sprawie o wykroczenia – w trybie art. 35 § 1 k.p.w.) jest najistotniejszym elementem z punktu widzenia kontroli instancyjnej wydanego w sprawie rozstrzygnięcia oraz formułowania zarzutów w treści wywodzonego środka odwoławczego (kwestionującego zarówno samo rozstrzygnięcie, jak i treść uzasadnienia wyroku). Niezależnie od ograniczenia funkcjonującego w sprawach o wykroczenia, dobrze sporządzone uzasadnienie, odpowiadające wymogom przepisu art. 424 § 1 i 2 k.p.k., to niestety raczej odstępstwo od normy, aniżeli norma sama w sobie.

Aby szerzej przedstawić skutki procesowe, jakie niesie za sobą brak możliwości zaskarżenia wyłącznie treści uzasadnienia orzeczenia w sprawach o wykroczenia, które w społecznym odczuciu, z reguły nietrafnie i w sposób krzywdzący dla stron, uznawane są za sprawy na tyle błahе, aby doznawać daleko idących ograniczeń, należy odnieść się do funkcji, jakie pełni uzasadnienie orzeczenia w postępowaniu karnym *sensu largo* (tj. w każdej sprawie – niezależnie, czy dotyczy ona rozstrzygnięcia o odpowiedzialności karnej za przestępstwo, czy też za wykroczenie). Pomijając odniesienie do sprawozdawczego i logicznego charakteru uzasadnienia⁵, samo uzasadnienie, stanowiące wszak odrębny od wyroku dokument⁶, pełni określone – ważne w procesie karnym – funkcje. Wyróżnia się tu zatem w szczególności funkcje: samokontroli organu orzekającego, wyjaśniająco-interpretacyjną, kontroli zewnętrznej *sensu stricto* i funkcję legitymizacyjną⁷. Biorąc zatem pod uwagę treść niniejszego opracowania, zauważalna jest funkcja kontrolna i przede wszystkim funkcja, którą zbiorczo należy określić jako sprawozdawczo-wyjaśniająco-interpretacyjną. W ramach realizacji tej ostatniej funkcji sąd powinien wyjaśnić stronie przyczyny oraz podstawy wydania wyroku określonej treści – w zakresie wszystkich rozstrzygnięć zawartych w jego części dyspozytywnej, przekonując nie tylko strony, ale także, w wielu wypadkach, przede wszystkim sąd odwoławczy o jego trafności oraz słuszności. Funkcja ta jest wynikiem postrzegania przedmiotu postępowania i treści rozstrzygnięcia w dwóch perspektywach – opisowej i normatywnej⁸. Pierwsza z nich dotyczy opisu tego, co w toku po-

⁵ M. Gałęski, K. Leżak, R. Zawłocki (red.), *Uzasadnienia wyroków sądu karnego na urzędowych formularzach. Komentarz. Wzory. Orzecznictwo*, Warszawa 2021, s. 10, którzy podają: „Uzasadnienie bowiem zawsze musi mieć i ma charakter jednocześnie sprawozdawczy i logiczny, bo stanowi również sprawozdanie w zakresie merytorycznej argumentacji. Wskazane dwie cechy należy więc traktować łącznie i to bez konieczności uwypuklania którejkolwiek z nich”.

⁶ Stanowisko to, aprobujące uznanie, że uzasadnienie nie jest częścią składową wyroku i stanowi odrębny akt procesowy, ściśle jednak powiązany z orzeczeniem, nie budzi wątpliwości w doktrynie i w orzecznictwie – por. uchwała SN z 20 października 1999 r., sygn. akt I KZP 33/99, OSNKW 1999, Nr 11–12, poz. 71 z głosem S. Steinborna, OSP 2000, Nr 7–8, s. 120.

⁷ C. Kulesza, R. Starzyńska, *Obowiązek uzasadniania orzeczeń sądowych a prawo do obrony*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 5, s. 22.

⁸ M. Gałęski, K. Leżak, R. Zawłocki (red.), op. cit., s. 13.

stępowania ustalono (a więc stanu faktycznego, i to właśnie ta płaszczyzna – na pierwszy rzut oka – w większej mierze odnosi się do problematyki zaskarżenia uzasadnienia orzeczenia). Z kolei ta druga perspektywa „(...) związana jest z odtworzeniem określonych nakazów adresowanych do sądu jako konwencjonalnego autora uzasadnienia wyroku”⁹, a więc jest ona niczym innym, aniżeli odtworzeniem treści obowiązujących norm prawnych w odniesieniu do ustalonego stanu faktycznego. Słusznie w piśmiennictwie podnosi się, że „procesowe warunki rekonstrukcji stanu faktycznego pozostawiają zawsze pewien pas nieostrości, wyrażający się w możliwości przedstawienia, choćby mało prawdopodobnych, alternatywnych wersji zdarzeń”, przy czym „(...) rozstrzygając w przedmiocie odpowiedzialności karnej, sąd zawsze działa w warunkach wymagających rozstrzygnięcia wątpliwości natury faktograficznej i prawnej”¹⁰. To właśnie te wątpliwości są z reguły przedmiotem zaskarżenia wyroku samego w sobie, jak i zaskarżenia wyłącznie jego uzasadnienia, w treści którego sąd winien przekonać adresata o trafności orzeczenia oraz wzbudzić w nim przekonanie o racjonalności swego rozumowania i braku jego przypadkowości¹¹. Wskazana prawidłowość wyraża się w wymiarze normatywnym, poprzez osiągnięcie stanu zgodności rozstrzygnięcia z normami procesowymi, w szczególności w zakresie przeprowadzania dowodów i ustalania na ich podstawie określonych faktów¹². Ten postulat ma z kolei przełożenie na możliwość zaskarżenia samego uzasadnienia wyroku, albowiem nawet poprawna ocena dowodów (skutkująca np. wydaniem wyroku uniewinniającego) może wyrażać się w tym, że stan faktyczny nie został w sprawie ustalony w sposób prawidłowy i swobodny, a ustaleń tych nie można odnieść tradycyjnego zarzutu, albowiem nie mają one wpływu na treść rozstrzygnięcia (wszak oskarżonego uniewinniono), zatem należy zaskarżyć wyłącznie treść uzasadnienia). Pomędzy tymi zmiennymi nie zawsze musi istnieć pełne sprzężenie w relacji: właściwie ocenione dowody to poprawnie ustalony w sprawie stan faktyczny. Rzeczywista ocena takiej relacji jest z reguły wypadkową oczekiwań i stanowiska procesowego skarżącego (głównie: oskarżonego lub obwinionego), i to jego subiektywna ocena skutkuje przekonaniem o zasadności wywiedzenia środka odwoławczego, czy to od treści rozstrzygnięcia wyroku, czy też wyłącznie od jego uzasadnienia¹³.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem, s. 14.

¹¹ Tak: M. Grochowski, *Uzasadnienie orzeczenia sądu drugiej instancji i jego deficyty (studium przypadku)*, „Państwo i Prawo” 2014, nr 2, s. 73.

¹² Także orzecznictwo odnosi się do konieczności wskazania w treści uzasadnienia wyroku „(...) przejrzystych, logicznych i obiektywnych kryteriów oceny dowodów, które zadecydowały o uznaniu sprawstwa, winy lub niewinności oskarżonych” – por. wyrok SA w Warszawie z 13 kwietnia 2012 r., sygn. akt II AKa 21/12, Lex nr 1642293.

¹³ Przy czym nie ma tu miejsca na dowolność w zakresie argumentacji podnoszonej przez skarżącego, który wnosi środek odwoławczy wyłącznie od treści uzasadnienia orzeczenia. W tym zakresie SA w Katowicach przyjął, że „żaden z przepisów Kodeksu postępowania karnego nie zezwala sądowi orzekającemu na skalowanie w części dyspozytywnej wyroku słuszności postawionych

To z kolei prowadzi do przyjęcia bliskiej korelacji uzasadnienia wyroku karnego z odzwierciedleniem realizacji na tym etapie postępowania postulatu rzetelnością procesu karnego¹⁴, także, a jeżeli nie – w szczególności, poprzez zapewnienie oskarżonemu należytej realizacji prawa do obrony.

W doktrynie przyjmuje się głównie, że zaskarżenie samego uzasadnienia orzeczenia następuje przede wszystkim w odniesieniu do dokonanych w nim ustaleń faktycznych¹⁵. O ile jest to stwierdzenie trafne, o tyle wymaga ono dalszego skonkretyzowania, poprzez wskazanie sytuacji, kiedy takie ustalenia mogą razić i powodować „niezadowolenie” strony, która o sporządzenie uzasadnienia wyroku wniosła. Zgodnie z orzecznictwem najczęściej będzie to miało miejsce wówczas, gdy: 1) istnieje sprzeczność między rozstrzygnięciem zawartym w sentencji orzeczenia a jego uzasadnieniem, która powinna być – w ocenie skarżącego – usunięta przez zmianę ustaleń, a odwołujący się nie zamierza kwestionować samego rozstrzygnięcia; 2) odwołujący się akceptuje treść rozstrzygnięcia, ale kwestionuje argumentację faktyczną i prawną przemawiającą za takim rozstrzygnięciem (dzieje się tak, gdy oskarżony został uniewinniony z powodu niedających się usunąć wątpliwości, które należy rozstrzygnąć na korzyść oskarżonego, choć powinien być uniewinniony z powodu braku znamion przestępstwa; oskarżony może też skarżyć wyrok uniewinniający, gdy w uzasadnieniu przyjęto brak dostatecznych dowodów jego sprawstwa, podczas gdy on uważa, że w postępowaniu zostało wykazane, iż jest niewinny); 3) występują wady uzasadnienia opisane w art. 424 § 1 pkt 1 k.p.k.¹⁶ Co do

oskarżonym zarzutów lub podkreślania jego braku. Toteż, wydając wyrok uniewinniający, sąd I instancji nie ma możliwości wskazać, że akt oskarżenia był »oczywiście bezzasadny« czy też »zarzuty były oczywiście bezzasadne i bezpodstawne«, jak tego domagał się skarżący. Nie jest rzeczą Sądu zarówno I instancji, jak i Sądu odwoławczego czynienie zadość życzeniom, czy postulatom oskarżonego w zakresie sformułowań zawartych w uzasadnieniu wydanego wyroku. Przepis art. 425 § 2 KPK, umożliwiający zaskarżenie uzasadnienia wyroku, nie ma na celu owe życzenia zaspokajać, a jedynie umożliwić tą drogą wyeliminowanie z jego treści stwierdzeń czy też sformułowań krzywdzących dla oskarżonego lub też nieuprawnionych” – tak: postanowienie SA w Katowicach z 25 lutego 2016 r., sygn. akt II AKz 13/16, KZS 2016, Nr 11, poz. 86, *Legalis* nr 1532823.

¹⁴ Ten słuszny pogląd znalazł swoje odzwierciedlenie także w orzecznictwie – por. wyrok SA w Krakowie z 16 grudnia 2013 r., sygn. akt II AKa 153/13, *Lex* nr 1466276, gdzie wskazano, że uzasadnienie „wymusza samokontrolę sądu, który musi wykazać, że orzeczenie jest materialnie i formalnie prawidłowe oraz odpowiada wymogom sprawiedliwości, dokumentuje argumenty przemawiające za przyjętym rozstrzygnięciem, jest podstawą kontroli zewnętrznej przez organy wyższych instancji, służy indywidualnej akceptacji orzeczenia, umacnia zaufanie społeczne i demokratyczną kontrolę wymiaru sprawiedliwości, więc wzmacnia bezpieczeństwo prawne”.

¹⁵ D. Drajewicz (red.), *Kodeks postępowania karnego*, t. 2: *Komentarz do art. 425–682*, 2020, *Legalis*, teza pkt 8 do art. 425.

¹⁶ Tak w treści postanowienia SN z 30 czerwca 2011 r., sygn. akt SNO 28/11, *Legalis* nr 1079860, wydanego w postępowaniu, które dotyczyło sędziego zawodowego, uznanego w postępowaniu dyscyplinarnym za winnego tego, że trzykrotnie uchybił godności urzędu w ten sposób, iż zwracał się do stron postępowania, w trzech różnych sprawach, w sposób lekceważący, arogancki i nieuprzejmy, na skutek czego orzeczono wobec obwinionego karę upomnienia. Z treścią wyroku obwiniony nie polemizował (składając wcześniej wniosek o dobrowolne poddanie się karze). Odwołanie od tego orzeczenia wniosł natomiast Minister Sprawiedliwości, który skierował środek

ostatniej z powyższych alternatyw, zgodnie z art. 455a k.p.k. nie można uchylić wyroku z uwagi na to, że uzasadnienie nie spełnia wymogów określonych w art. 424 k.p.k.¹⁷

Powyższe rozważania w sposób jednoznaczny wskazują, jak ważnym elementem w procesie wyrokowania oraz jego późniejszej skutecznej kontroli instancyjnej jest treść uzasadnienia wyroku. Ów ważki charakter i nie mniej ważkie znaczenie tego dokumentu znajdują swoje odzwierciedlenie w dwóch płaszczyznach (jeżeli chodzi o kryterium adresata) – są one istotne zarówno dla sądu, który im lepiej i precyzyjniej uzasadni wyrok, tym mniej da skarżącemu racjonalnych argumentów do podniesienia w środku odwoławczym, jak i dla strony, która, korzystając z realizacji przysługującego jej prawa do obrony (w ramach funkcjonującego postulatu rzetelności procesu karnego), może podjąć polemikę z wyrokiem oraz treścią ustaleń poczynionych w jego pisemnym uzasadnieniu. Wydawałoby się, że ten nadrzędny postulat, jakim jest rzetelność procesu karnego (procesu, pojmowanego jako całość – niezależnie od etapu postępowania), znajduje zastosowanie we wszystkich postępowaniach karnych, w rozumieniu *sensu largo*, tj. w postępowaniu karnym klasycznym, postępowaniu karnoskarbowym, jak i w postępowaniu w sprawie o wykrocze-

odwoławczy wyłącznie od uzasadnienia orzeczenia, zarzucając jemu brak wyczerpującego określenia, jakie zachowania (słowa) obwinionego stanowiły wyraz jego lekceważącego, aroganckiego i nieuprzejmego stosunku do pokrzywdzonych, jak i domagając się zmiany zaskarżonego uzasadnienia wyroku przez dokładne przytoczenie w nim słów użytych przez obwinionego, które świadczyły o jego lekceważącym, aroganckim i nieuprzejmym stosunku do pokrzywdzonych. Skarżący nie domagał się zmiany (innego opisu) lub uchylenia (wylimitowania) zaskarżonych ustaleń uzasadnienia, lecz ich uzupełnienia przez dokładne przytoczenie słów użytych przez obwinionego. Obwinionemu sędziemu przypisano delikt, polegający na zwracaniu się do stron prowadzonych postępowañ karnych „w sposób lekceważący, arogancki i nieuprzejmy”, które to przejawy nie musiały wynikać jedynie z użycia określonych słów czy fraz (zdań), ale także z określonego kontekstu sytuacyjnego – podniesionego głosu, odpowiedniej intonacji, towarzyszących wypowiedziom słowom gestów lub innego przekazu niewerbalnego. Przytoczenie samych tylko słów mogłoby nie oddać skali lekceważenia, arogancji lub nieuprzejmości. Prowadzi to do wniosku, że zamiar odwołującego się, aby pełen opis zachowania sędziego, któremu przypisano zachowanie się w sposób lekceważący, arogancki i nieuprzejmy, miał również walor edukacyjny, zwłaszcza wobec młodych sędziów albo osób będących kandydatami do sprawowania tego urzędu, nie zostałby osiągnięty nawet w przypadku dosłownego przytoczenia wypowiedzianych słów. W ocenie SN w odwołaniu skarżącego nie zostało wyraźnie sprecyzowane, w jaki sposób ma nastąpić uzupełnienie zaskarżonego uzasadnienia (poza ogólnym wnioskiem „o zmianę zaskarżonego uzasadnienia wyroku przez dokładne przytoczenie w nim słów użytych przez obwinionego, które świadczyły o jego lekceważącym, aroganckim i nieuprzejmym stosunku do pokrzywdzonych”), wskutek czego również brak wyraźnego i jednoznacznego sprecyzowania wniosku o zmianę zaskarżonego uzasadnienia nie pozwalał SN na uwzględnienie odwołania.

¹⁷ Zgodnie z poglądami judykatury o ile każde wadliwe uzasadnienie wyroku uniemożliwia przeprowadzenie kontroli instancyjnej i stanowi dostateczną przyczynę uchylenia wyroku oraz przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, o tyle do uchylenia wyroku może prowadzić jedynie taka wadliwość uzasadnienia, w której sąd odwoławczy nie może w sposób merytoryczny ustosunkować się do zarzutów i wniosków środka odwoławczego – por. wyrok SA w Białymstoku z 1 marca 2018 r., sygn. akt II AKa 229/17, Legalis nr 1768698, z powołaniem na wyrok SN z 7 października 1983 r., Rw 797/83, OSNKW 1984, Nr 5–6, poz. 58, Legalis nr 23904.

nia. Okazuje się, że w tym ostatnim wypadku tak nie jest, a przywołana dyrektywa doznaje tu widocznego wyjątku, co może być, zdaniem autorki, utożsamiane z przekonaniem, że brak możliwości zaskarżenia w sprawie o wykroczenia wyłącznie treści uzasadnienia wyroku jest wyrwą w treści dyrektywy, jaką jest rzetelny proces karny, niezależnie od tego, co jest jego przedmiotem (zbrodnia zabójstwa czy wykroczenie w postaci kradzieży mienia o wartości 499 zł).

Warto w tym miejscu prześledzić zmiany stanu prawnego, jakie nastąpiły w analizowanym zakresie i doprowadziły do ukształtowania obecnego brzmienia przepisów. Ich przeanalizowanie wymaga sięgnięcia do ustaw nowelizujących Kodeks postępowania karnego, do którego odpowiednie zastosowanie, zgodnie z przepisem art. 109 § 2 k.p.w., mają niektóre przepisy odnoszące się do postępowania odwoławczego w sprawach o wykroczenia. Zatem przepisy, które dotyczą możliwości zaskarżenia wyłącznie uzasadnienia wyroku wydanego w sprawie o przestępstwo, określone są w art. 425 § 2 k.p.k. oraz w art. 443a k.p.k. Pierwszy z nich wskazuje na możliwości skarżącego co do przedmiotu i zakresu zaskarżenia, wskazując, iż orzeczenie można zaskarżyć w całości lub w części oraz że można zaskarżyć brak określonego rozstrzygnięcia lub samo uzasadnienie orzeczenia, które, podobnie jak i samo orzeczenie, także może zostać zaskarżone w całości lub w części¹⁸. Druga z powyższych norm (art. 443a k.p.k.), jako dodana do porządku prawnego później¹⁹, doprecyzowuje normę pierwszą, wskazując w § 1, iż w ramach zaskarżenia uzasadnienia orzeczenia można formułować tylko zarzuty o charakterze względnych przyczyn odwoławczych (art. 438 k.p.k.²⁰) lub odnoszące się do zmiany, z urzędu, orzeczenia na korzyść oskarżonego, niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów – w wypadku zaistnienia przesłanki w postaci rażącej niesprawiedliwości wyroku (art. 440 k.p.k.).

Oba przepisy, odnoszące się bezpośrednio do możliwości zaskarżenia uzasadnienia orzeczenia w ramach orzekania w sprawie o przestępstwa, niestety

¹⁸ J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, 2021, Legalis, teza pkt 6 do art. 425.

¹⁹ Art. 443a został dodany na podstawie przepisu art. 1 pkt 76 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1694 z późn. zm.), która weszła w życie w dniu 5 października 2019 r.

²⁰ Przy czym, jak podnosi się w doktrynie, podstawami odwoławczymi, stosowanymi w sposób odpowiedni do uzasadnienia, będą głównie: błąd w ustaleniach faktycznych, przyjętych za podstawę orzeczenia, którego uzasadnienie narusza prawo lub szkodzi interesom skarżącego (art. 438 pkt 3 k.p.k.) oraz obraza przepisów postępowania (art. 438 pkt 2 k.p.k.), ale w obu wypadkach tylko takie, które *a contrario* art. 438 pkt 2 i 3 k.p.k. nie miały wpływu na treść rozstrzygnięcia, zaś stanowiły uchybienia mogące mieć wpływ na treść uzasadnienia. Tak również w orzecznictwie – por. wyrok SA w Katowicach z 30 maja 2014 r. sygn. akt II AKa 129/14, Legalis nr 1066954, gdzie wskazano również, że przedmiotem zaskarżenia wyłącznie uzasadnienia wyroku może być także styl, w jakim zostało ono napisane oraz poszczególne jego sformułowania, znajdujące się poza obszarem ustaleń faktycznych (na wyłączość w tym zakresie wskazują P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgrzyzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 2, Warszawa 2007, s. 597).

nie doczekały się odpowiedniego zastosowania w postępowaniu wykroczeniowym²¹. Przepis art. 109 § 1 k.p.w. wskazuje bowiem, że w postępowaniu odwoławczym stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące postępowania przed sądem pierwszej instancji, chyba że przepisy niniejszego rozdziału stanowią inaczej, zaś jego doprecyzowanie w treści art. 109 § 2 k.p.w. wskazuje, iż przy rozpoznawaniu środka odwoławczego rozmyślnie pominięto powyższe normy (art. 425 § 2 k.p.k. oraz art. 443a k.p.k.), a odpowiednie zastosowanie znajdują także przepisy artykułów: 425 § 3 i 4 (bez akcentowanego § 2), 426, 427, 429–438, 440–443 (bez akcentowanego art. 443a k.p.k.), 447, 449, 453, 454 § 1, 455, 456, 462, 463 § 1, 465 § 1 i 2, 466 i 467 k.p.k. Trudno dociec, jakie racje kierowały ustawodawcą w analizowanym zakresie, skutkującym w rzeczywistości brakiem możliwości realizacji gwarancji procesowych przez stronę w wypadku, gdy treść wyroku (rozumiana jako treść rozstrzygnięcia o winie i o karze) odpowiada jej oczekiwaniom, a uzasadnienie jest dla niej krzywdzące lub zawiera istotne ustalenia faktyczne, z którymi strona się nie zgadza. Podejmując próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie w zakresie *ratio legis* takiej regulacji, jako naturalne pojawiają się dwie przyczyny takiego stanu rzeczy: albo taki kształt przepisów jest wynikiem nieomylnego przeoczenia ze strony ustawodawcy (poprzez brak nowelizacji treści art. 109 § 2 k.p.w., wyrażający się w dodaniu do jego treści dwóch przepisów – art. 425 § 2 k.p.k. oraz art. 443a k.p.k.)²², albo jest to działanie celowe i przemyślane. Wychodząc z postulatu racjonalnego ustawodawcy przyjmijmy zatem alternatywę drugą, gdzie należy podjąć próbę ustalenia, dlaczego zdecydowano się na takie rozwiązanie. Na pierwszy (i każdy kolejny) plan wysuwają się tutaj względy ekonomiki procesowej oraz zasadność skupienia się w ramach orzekania – nie tyle w sprawach o przestępstwa, ale też i w sprawach o wykroczenia – na kwestiach istotnych, a nie na okolicznościach pobocznych, tj. kwestionowaniu ustaleń faktycznych w sprawie o drobne wykroczenie, w wypadku gdy skarżący nie kwestionuje treści i kierunku rozstrzygnięcia (ustalenia lub braku ustalenia winy obwinionego lub rodzaju i wymiaru kary orzeczonej przez sąd w tym postępowaniu). Problem jednak w tym, że względy ekonomiczne odnoszą się do ekonomiki procesowej w rozumieniu czasowym (tj. rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie oraz uniknięcia ryzyka przedawnienia karal-

²¹ Tożsame, w odniesieniu do przestępstw i do wykroczeń, jest to, że zaskarżenie samego uzasadnienia orzeczenia przez stronę wykluczone jest w postępowaniu kasacyjnym, na co wskazuje treść przepisu art. 519 k.p.k. – por. D. Świecki, *Zaskarżalność uzasadnienia orzeczenia karnego*, „Przegląd Sądowy” 2009, nr 4, s. 78.

²² Wydaje się to nie tylko nieprawdopodobne, ale i tym bardziej nieuzasadnione w sytuacji, gdy przepis art. 109 § 2 k.p.w. w ostatnim dwudziestoleciu był kilkakrotnie nowelizowany (a katalog przepisów k.p.k. wskazany w jego treści ulegał dalszym, choć nieznacznym, modyfikacjom), z czego trzykrotnie po wejściu w życie ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1694 z późn. zm.), co nie skutkowało dodaniem do jego treści przepisu art. 425 § 2 k.p.k. lub art. 443a k.p.k.

ności czynu, który to termin pozostaje w odniesieniu do wykroczeń relatywnie krótki) oraz w rozumieniu finansowym (potrzeby stworzenia dodatkowych wakatów sędziowskich, aby odciążyć sędziów orzekających w tego typu sprawach od konieczności zajmowania się sprawami błahymi, być może ocenianymi w kategorii zarzutów o charakterze technicznym, nie zaś merytorycznym, a przez to mało istotnym). Wskazać należy, że to właśnie takie pojmowanie problemu jest dla stron krzywdzące, albowiem sprawy o wykroczenie są zróżnicowane (podobnie rzecz ma miejsce w wypadku orzekania w sprawach o przestępstwa). Brak tego rozróżnienia, będące przejawem zatracenia granicy pomiędzy przestępstwem a wykroczeniem, widoczne jest w dwóch wypadkach. Na próżno choćby szukać różnicy w potrzebie realizacji postulatu rzetelności procesu karnego, w odniesieniu do czynów przepełowionych. Czym się *de facto* różni się postępowanie w sprawie występku kradzieży z art. 278 § 1 k.k. przy wartości przedmiotu zaboru na kwotę 501 zł od postępowania w sprawie o wykroczenie z art. 119 § 1 k.w., którego przedmiotem jest kradzież mienia o wartości 499 zł? Można zatem przyjąć założenie (z jakiego wyszedł zapewne sam ustawodawca), że zasadne jest wyznaczenie granicy, lecz należy jednocześnie pamiętać, iż w tym wypadku różnica w wartości przedmiotu zaboru w kwocie 2 zł powoduje daleko idące konsekwencje, uniemożliwiające skorzystanie przez stronę z realizacji swych uprawnień procesowych, poprzez możliwość zaskarżenia krzywdzących stronę ustaleń faktycznych lub innych elementów uzasadnienia wyroku, które mogą być istotne z punktu widzenia dalszych postępowań, będących następstwem, a i niekiedy naturalną konsekwencją postępowania pierwotnego (niekiedy niektóre postępowania w sprawach o przestępstwa nie wykazują tak daleko idących konsekwencji jak wyrok w sprawie o wykroczenie). Jak podnosi się w doktrynie²³ (w tym miejscu następuje odniesienie do drugiego wypadku przytoczonego wcześniej), wnosząc środek odwoławczy od uzasadnienia wyroku, strona może mieć na względzie uzyskanie rozstrzygnięcia sądu odwoławczego, które może być argumentem w innym postępowaniu (np. w postępowaniu cywilnym). Dotyczy to w szczególności akcentowanego już postępowania w sprawie o czyn z art. 86 § 1 k.w., gdzie mimo niewinnienia obwiniony niejednokrotnie liczy się z tym, że postępowanie w sprawie inkryminowanego zdarzenia przejdzie z czasem w etap postępowania cywilnego (zmierzającego choćby do uzyskania stosownego odszkodowania lub likwidacji szkód), w którym przedmiotem badania będą zupełnie inne elementy aniżeli te, które są istotne w postępowaniu karnym (np. przyczynienie się do zaistnienia inkryminowanego zdarzenia, które także, choć w ograniczonym zakresie, stanowi jedno z ustaleń w toku prowadzonego postępowania karnego). Całkiem możliwa wydaje się bowiem konstrukcja, w ramach której sąd pierwszej instancji uniewinnia obwinionego od popełnie-

²³ A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, 2020, Legalis, teza pkt 4 do art. 443a.

nia zarzucanego mu czynu z art. 86 § 1 k.w., wskazując jednak, że sam obwiniony, poprzez swoje zachowanie, w znacznym lub mniej znacznym stopniu, przyczynił się do zaistnienia zdarzenia. W takim układzie procesowym uniewinniony obwiniony (niby z treści rozstrzygnięcia zadowolony, co nie powinno być utożsamiane z tym, że przyjmuje on wyrok do wiadomości w całości, wraz ze wszystkimi jego konsekwencjami prawnymi, więc zostaje pozbawiony procesowej możliwości zmanifestowania swojego braku zgody wobec takich ustaleń sądu pierwszej instancji, tych ustaleń, które mogą i zapewne będą istotne w prowadzonym w następstwie postępowania karnego postępowaniu cywilnym).

Niniejsze opracowanie uwypukliło stanowiska, że postulat rzetelności procesu karnego doznaje w analizowanym wypadku istotnego ograniczenia, i to w zakresie najistotniejszych gwarancji procesowych strony. Nie można bowiem pobieżnie ocenić, że jest to rozwiązanie niejako „opłacalne” czy uzasadnione względami ekonomiki procesowej. Trudno jednak wskazać na racjonalne i skuteczne rozwiązanie powstałego problemu (który w ocenie autorki istnieje), zaś wkomponowanie do treści normy prawnej klauzuli generalnej, poprzez dodanie zwrotu „w szczególnie uzasadnionych wypadkach” lub powołanie się na możliwość zaskarżenia uzasadnienia w sprawie o wykroczenia z uwagi na rażące błędy, które zaistniały w uzasadnieniu wyroku, zdecydowanie nie jest rozwiązaniem problemu. Rozwiązanie to koncentruje się wokół problemów systemowych, które o ile można uznać – w stopniu dalszym – za uzasadnione potrzebami ekonomiki procesowej, o tyle nie powinny one przesłaniać wartości zdecydowanie nadrzędnych, którymi są obowiązek poszanowania gwarancji procesowych strony oraz konieczność zapewnienia realizacji postulatu rzetelności procesu karnego, także w wymiarze zapewnienia obwinionemu przysługującego mu prawa do obrony, nawet w wypadku gdy treść rozstrzygnięcia wyroku nie jest przez niego kwestionowana.

Wykaz literatury

- Drajewicz D. (red.), *Kodeks postępowania karnego*, t. 2: *Komentarz do art. 425–682*, C.H. Beck, Warszawa 2020.
- Gałęski M., Leżak K., Zawłocki R. (red.), *Uzasadnienia wyroków sądu karnego na urzędowych formularzach. Komentarz. Wzory. Orzecznictwo*, Wolters Kluwer, Warszawa 2021.
- Grochowski M., *Uzasadnienie orzeczenia sądu drugiej instancji i jego deficyty (studium przypadku)*, „Państwo i Prawo” 2014, nr 2.
- Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 2, C.H. Beck, Warszawa 2007.
- Kulesza C., Starzyńska R., *Obowiązek uzasadniania orzeczeń sądowych a prawo do obrony*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 5.
- Sakowicz A. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, 2020, Legalis.

Skorupka J. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, 2021, Legalis.
Świecki D., *Zaskarżalność uzasadnienia orzeczenia karnego*, „Przegląd Sądowy” 2009, nr 4.

Summary

The necessity for a prompt review of the substantiation of a judgment in criminal proceedings

Keywords: criminal proceedings, justification of the judgment, instance control.

The subject and purpose of this study is an in-depth analysis of many justifications of court judgments, mainly concerning criminal cases, to verify the legitimacy of the justifications contained therein. The leading component of the verified justifications were observations regarding the need to initiate appeal proceedings. The observations made in the above-mentioned scope led to the formulation of considerations regarding the instance control of the content of the statement of reasons for a judgment in criminal proceedings. The presented problems are important not only in terms of the theory of criminal proceedings but also contain important practical indications.

